

การออกแบบตัวพิมพ์สำหรับโครงการ 150 ปี ศรีสุริยวงศ์ ผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน
Typeface Design For 150th Years Srisurywongse Regent Of Siam Project

วิสิทธิ์ โพธิ์วัฒน์*

สาขาวิชาออกแบบกราฟิกและอินโฟร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

บทคัดย่อ

งานวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อออกแบบตัวพิมพ์สำหรับสื่อสารอัตลักษณ์โครงการ 150 ปี ศรีสุริยวงศ์ ผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน โดยการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร ตำราประวัติศาสตร์ กำหนดแนวความคิดการออกแบบจากข้อสรุปด้านบุคลิก แนวคิดการทำงานของสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ด้วยหลักการอุปมาอุปมัย แล้วออกแบบเป็นชุดตัวอักษร ตรวจสอบข้อมูลโดยการจัดประชุมกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ และการใช้เครื่องมือแบบสอบถามผู้ใช้งานตัวพิมพ์ด้วยแบบสอบถามมาตราส่วนประเมินค่า 5 ระดับ และคำถามปลายเปิด

ผลการวิจัยพบว่า ด้านแนวความคิด: สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ เป็นผู้มีแนวความคิดก้าวหน้าทันสมัย ผู้ประสานความเป็นวัฒนธรรมตะวันตกเข้ากับวัฒนธรรมตะวันออก ด้านองค์ประกอบอัตลักษณ์ตัวอักษร: โครงสร้างของตัวอักษรมีเอกลักษณ์ที่เรียบง่าย ทันสมัย มีความเป็นรูปแบบไทยถึงสากล ผสมผสานกันระหว่าง อักษรมีฐาน ตามรูปแบบอักษรละตินกับรูปแบบอักษรไทยไม่มีหัว โดยผลงานการออกแบบได้ชุดตัวพิมพ์ในชื่อ Srisurywongse และผลการตรวจสอบคุณภาพของตัวพิมพ์พบว่า ตัวพิมพ์ได้ออกแบบให้สะท้อนบุคลิก เป็นไทยถึงสากล ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.44$) ผู้ใช้งานเห็นว่า ตัวพิมพ์ได้ออกแบบให้ใช้งานได้ทั้งเป็นอักษรพาดหัวและอักษรสำหรับเนื้อหา อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.83$) สำหรับความสามารถของตัวพิมพ์ ส่วนใหญ่เห็นว่าสามารถปรับใช้ได้กับลักษณะเนื้อหาที่หลากหลาย ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.48$) นอกจากนี้ผู้ตอบแบบสอบถามมีความพึงพอใจในมาตรฐานการใช้งานกับระบบปฏิบัติการและคุณภาพอื่นๆ ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.52$) ทั้งนี้ในภาพรวมของความคิดเห็นที่มีต่อรูปแบบตัวพิมพ์อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.08$)

คำสำคัญ : การออกแบบตัวพิมพ์, ฟอนต์, สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์, ศรีสุริยวงศ์

Abstract

Research aims to typeface design for 150th years SriSurywongse Regent of Siam project. Based on document analysis, textbook history. Design concepts from personality summations. Work philosophy of Somdet Chaopraya Borom Maha Srisurywong with the principle of metaphor. Then design the character and check the result by focus group method. Then evaluate the user satisfaction of the font with a 5-level rating scale questionnaire and an open-ended questionnaire.

The result of research is conceptual aspect: Somdet Chaopraya Borom Maha Srisurywong was a modern advanced concept. Western cultural coordinator with Eastern culture. Type character elements: The structure of the character is simple, modern, has a semi-universal Thai style. The combination of letters with a serif, similar latin font with Thai font without head. Design work has a set of letters in the name. Srisurywongse And the results of the quality check of the type. Typeface designed to represent the meaning of personality. Thai is semi-international at a very high level ($\bar{X} = 4.44$). In addition, the typeface designed to work in both headline and body fonts. In a very high level ($\bar{X} = 3.83$) . For character style most agree that it can be adapted to a variety of

content styles. The results are moderate ($\bar{X} = 3.48$). In addition, respondents were satisfied with the standards of use with other operating systems and quality. At the highest level ($\bar{X} = 4.52$). In the overall opinion on the form typeface at a high level ($\bar{X} = 4.08$).

Keywords : Typeface Design, Font, Somdet Chaopraya Borom Maha Sri Suriwongse, Srisuryongse

*ผู้นิพนธ์ประสานงาน wpotiwat@hotmail.com โทร 093 559 5514

1. บทนำ

การนำศาสตร์ด้านการออกแบบตัวอักษรมาใช้ในการออกแบบอัตลักษณ์เป็นกลยุทธ์การสื่อสารที่นักออกแบบสื่อสารสมัยใหม่ให้ความสำคัญ ซึ่งนอกจากตัวอักษรจะเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการสื่อสารเนื้อหา (content) แล้วตัวอักษรยังมีสถานะเป็นภาพ (image) ที่สามารถนำพาการรับรู้ของผู้รับสารให้เกิดความรู้สึกอย่างใดอย่างหนึ่งตามวัตถุประสงค์ของการสื่อสารได้โดยง่าย ซึ่งการรับรู้ดังกล่าวนำไปสู่การสร้างมโนทัศน์ในด้านภาพลักษณ์หรือเป็นสิ่งที่กระตุ้นการจดจำสื่อที่นักออกแบบต้องการสื่อสาร ตามที่ Kevin Budelmann and Other (2013, 48) ^[1] กล่าวว่า ในฐานะที่ตัวอักษรถือเป็นภาพ ตัวอักษรจึงสามารถโน้มนำให้เกิดการสื่อถึงความหมาย บริบทที่เป็นอัตลักษณ์แบรนด์ได้ ดังนั้นการออกแบบตัวอักษรเพื่อให้ได้รูปแบบอักษร (typeface) ที่เป็นองค์ประกอบกำหนดเอกลักษณ์ของการสื่อสารโครงการจึงเป็นขั้นตอนสำคัญที่นักออกแบบสื่อสารตระหนัก พจนานุกรม merriam webster (2017) ^[2] ให้นิยามของรูปแบบอักษรหมายถึง ชุดของตัวอักษร ตัวเลข หรือสัญลักษณ์อื่นๆ ซึ่งทั้งหมดดังกล่าวนี้มีลักษณะรูปแบบเดียวกันและชุดดังกล่าวนี้นำมาใช้ในการพิมพ์ สอดคล้องกับ Alex Rolek (2013) ^[3] ให้นิยามแบบอักษร คือรูปแบบ (style) ทั้งหมดที่ครอบคลุมชุดอักษรตัวอย่างเช่น Helvetica, Arial หรือ Times New Roman แต่ละรูปแบบอักษรจะมีลักษณะเด่นที่แสดงให้เห็นถึงบุคลิกในแบบอักษรนั้นๆ

โครงการเสนอชื่อสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) เป็นบุคคลสำคัญของโลก เป็นโครงการภายใต้ดำเนินงานของมหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ที่ได้ตระหนักถึงคุณูปการของสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ซึ่งเป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดินในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) เป็นผู้มืบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาประเทศหลายด้าน ทั้งด้านส่งเสริมสันติวัฒนธรรม การสร้างความยอมรับจากนานาชาติ การวางรากฐานความเจริญให้แก่ประเทศ และการให้การศึกษแก่ประชาชน สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ได้ให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาให้แก่ปวงชน โดยส่งเสริมให้มีการพิมพ์หนังสือ (โรงพิมพ์หมอบรัดเลย์ ย่านบางกอกใหญ่) และอำนวยความสะดวกให้มีการแปลหนังสือวรรณกรรมหลายเรื่องถือเป็นกุศโลบายสำคัญในการให้การศึกษแก่คนในสังคม ด้วยความสำคัญอันเป็นที่ประจักษ์ดังกล่าว จึงได้นำเสนอชื่อสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) เป็นบุคคลสำคัญของโลก จากองค์การ UNESCO ในปี พ.ศ. 2561 ซึ่งนับเป็นปีที่ 150 แห่งการเป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดินของ โดยคณะทำงานได้เริ่มจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อประกาศเกียรติคุณของท่านต่อสาธารณชน และประชาคมโลกมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2557 และจะจัดกิจกรรมในลักษณะต่อเนื่องไปจนถึงปี พ.ศ. 2561 ภายใต้ชื่อโครงการ “150 ปี ศรีสุริยวงศ์ ผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน” กิจกรรมดังกล่าวกำหนดให้มีการวางแผนการออกแบบสื่อต่างๆ ทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ ดิจิทัล และผลิตภัณฑ์เพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารรวมทั้งสร้างภาพลักษณ์ที่มีความเป็นเอกภาพ สุนทรียภาพ เพื่อให้กิจกรรมการสื่อสารโครงการดังกล่าวสัมฤทธิ์ผลตามวัตถุประสงค์ จึงได้มีการวางแผนการสื่อสารโครงการอย่างเป็นระบบ โดยหนึ่งในแผนงานนั้นกำหนดให้มีการออกแบบตัวอักษรที่สามารถสื่อสารเอกลักษณ์ของโครงการ เพื่อให้เกิดเอกภาพในการออกแบบสื่อตลอดโครงการ และทำให้การจดจำต่อผู้รับสาร ขณะเดียวกันชุดอักษรดังกล่าวก็จะทำหน้าที่ในฐานะสื่อประเภทหนึ่ง โดยได้มีการเผยแพร่ชุดอักษรในรูปแบบตัวพิมพ์ฟอนต์ให้แก่สาธารณชนได้ใช้งานอีกด้วย

ด้วยขอบข่ายการสร้างการสื่อสารโครงการ การตระหนักถึงบทบาทความสำคัญในเรื่องกลยุทธ์การสื่อสาร ในยุคที่ต้องสื่อสารกับคนจำนวนมากจากหลากหลายกลุ่ม การสื่อสารที่ดีควรมีสำเนียงหรือลีลาที่เหมาะสม การใช้ตัวพิมพ์หรือฟอนต์คือการเลือกบุคลิกหรือลีลาของสิ่งที่นักสื่อสารต้องการแสดงออก ฟอนต์หรือแบบตัวอักษรที่เหมาะสมจึงเป็นสิ่งสำคัญ (สุเมธ ชาติเจริญสวัสดิ์ และคณะ

[แปล], 2014)^[4] ดังนั้น การออกแบบตัวพิมพ์อัตลักษณ์สำหรับโครงการ 150 ปี ศรีสุริยวงศ์ ผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน จึงนับเป็นหนึ่งองค์ประกอบสำคัญที่จะทำให้โครงการบรรลุวัตถุประสงค์ ในการที่จะทำให้ผู้รับสารสามารถรับรู้ข้อมูลและภาพลักษณ์ของโครงการ รวมไปถึงการได้ทำความรู้จัก เข้าใจเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับ สมเด็จพระยาบรมมหาราชศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ในฐานะบุคคลที่มีคุณูปการกับสังคมไทย เป็นผู้วางรากฐานความเจริญในด้านต่างให้แก่ประเทศ อันเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ไทยก้าวมาสู่ความเจริญเช่นในยุคปัจจุบัน

1.1 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.1.1 เพื่อออกแบบตัวพิมพ์อัตลักษณ์สำหรับโครงการ 150 ปี ศรีสุริยวงศ์

1.1.2 เพื่อตรวจสอบคุณภาพการใช้งานของชุดตัวพิมพ์

1.2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

1.2.1 การออกแบบตัวพิมพ์อัตลักษณ์

ตัวอักษรเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่ทำให้เกิดอัตลักษณ์ในการสื่อสารภาพลักษณ์ผลิตภัณฑ์ โครงการหรือบริการ ดังที่ สุมิตรา ศรีวิบูลย์ (2547)^[5] โดยสรุปว่าภาพลักษณ์การสื่อสารผลิตภัณฑ์ คือ ชื่อผลิตภัณฑ์ (names) เครื่องหมาย (marks) ตัวอักษร (typography) สีอัตลักษณ์ (colour) และข้อความประกอบ (tag line) ดังนั้นจะเห็นได้ว่าตัวอักษรเป็นส่วนประกอบในกลยุทธ์การสื่อสาร

โดยทั่วไปรูปแบบอักษรสามารถพัฒนาได้จาก 2 วิธี (ชวณัฐ สุวรรณ และคณะ, 2014)^[6] คือ (1) ออกแบบจากเครื่องมือและวิธีการเขียนและ (2) ออกแบบจากปัญหาและข้อจำกัด กรณีที่สองหมายถึง การใช้ตัวอักษรเพื่อแก้ปัญหาเชิงการออกแบบ โดยงานวิจัยนี้จัดว่า เป็นการออกแบบตัวอักษรเพื่อแก้ปัญหา ซึ่งหมายถึงปัญหาของโครงการที่ยังไม่มีภาพลักษณ์ที่มองเห็นได้ ดังนั้น ในประเด็นการออกแบบตัวพิมพ์ ผู้ออกแบบต้องออกแบบถึงองค์ประกอบภาพ (visual elements) แสดงความเป็นอัตลักษณ์ โดยต้องวิเคราะห์ข้อมูลโครงการ เพื่อกำหนดแนวทางในการออกแบบ ชลธิศา เทียวประดิษฐ์ (2550) อธิบายกระบวนการออกแบบอัตลักษณ์ โดยสรุปได้ดังนี้คือ การศึกษาประวัติ/ข้อมูลและนำมากำหนดแนวทางในการออกแบบ

Clarke Jamie (2016)^[7] ได้อธิบายวิธีออกแบบตัวพิมพ์ โดยสังเขปดังนี้คือ เริ่มจากการพัฒนาโจทย์งานออกแบบ วิเคราะห์ถึงประเด็นปัญหา ความต้องการในการใช้งานตัวอักษร จากนั้นทำการร่างแบบ (draw letterforms) สร้างรูปทรงที่สง่างามบนกระดาษสำหรับตัวอักษรสองสามตัวแรก ก่อนที่จะปรับแต่งแบบดิจิทัล และเพิ่มเติมอักขระได้จากหน้าจอ โดยการจับคู่องค์ประกอบหรือคุณสมบัติที่สำคัญๆ อักขระ เช่น ส่วนปลายของอักขระ ช่องว่างและความกว้าง จุดเชื่อมต่อกันของโครงสร้างอักขระ เป็นต้น จากนั้นก็ใช้ซอฟต์แวร์ เพื่อจัดระยะช่องไฟของอักขระ รวมถึงการทดสอบการใช้งาน การพิมพ์ในขนาดเล็กใหญ่ต่างๆ และปรับแต่งจนได้มาตรฐานการอ่านง่ายและชัดเจน กระทั่งชุดตัวพิมพ์เสร็จสมบูรณ์พร้อมใช้งาน

1.2.2 สมเด็จพระยาบรมมหาราชศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค)

ประวัติโดยสังเขป :

สมเด็จพระยาบรมมหาราชศรีสุริยวงศ์ มีนามเดิมว่า ช่วง เป็นบุตรชายคนโตของสมเด็จพระยาบรมมหาราชไชยวงศ์ (ดิศ บุนนาค) เกิดและเจริญวัยในช่วงเวลารัชกาลที่ 2 ในด้านการศึกษา สมเด็จพระยาฯ ตอนเยาว์วัยได้รับการศึกษาจากวัดของตระกูล เมื่อสำเร็จแล้วคงได้รับการศึกษาอบรมเพื่อการเรียนรู้ในการที่จะปฏิบัติราชการตามแบบอย่างของตระกูล อันเป็นลักษณะ การศึกษาของกุลบุตรในสมัยนั้น (ปิยนาด นิโครธา, 2513, 181 – 199)^[8] ภูมิหลังดังกล่าวของสมเด็จพระยาฯ ย่อมสร้างสิ่งที่เรียกว่า “บุคลิกภาพ” “ความสามารถ” และ “ความเฉลียวฉลาดปฏิภาณไหวพริบ” บ้านเมืองช่วงการปรับตัวเข้าสู่ยุคใหม่ในรัชกาลที่ 4 เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ได้มีส่วนประสานความร่วมมือกันในการการเมือง ดำเนินนโยบายความสัมพันธ์กับตะวันตกเพื่อความอยู่รอดของประเทศสยามได้เป็นอย่างดี ทำให้จักรวรรดินิยมตะวันตกไม่อาจใช้เป็นข้ออ้างในการยึดครองสยามในขณะนั้นและเป็นการวางรากฐานสู่การปฏิรูปครั้งใหญ่ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ในสายตาของชาวต่างชาติ หมอบรัดเลย์ มิชชันนารีอเมริกัน ผู้ซึ่งเข้ามาสู่กรุงสยามในรัชการที่ 3 ได้เขียนไว้ในบันทึก “จดหมายเหตุของหมอบรัดเลย์” เกี่ยวกับสมเด็จพระเจ้าพระยาฯ ว่า “หลวงสิทธิ์นายเวร นอกจากจะเรียนวิชาต่อเรือกำปั่นแบบฝรั่งแล้ว ยังสนใจศึกษาภาษาอังกฤษด้วย ทั้งนี้เพราะท่านตระหนักดีว่า ประเทศสยามนั้นนับวันแต่จะต้องเปิดประตูการค้าและมีความสัมพันธ์กับนานาอารยประเทศ” (ปิยนาค บุนนาค. 2558, 10) ^[9] นอกจากนี้สมเด็จพระเจ้าพระยาฯ ยังเป็นผู้ประสานความร่วมมือกันในการดำเนินนโยบายความสัมพันธ์กับจักรวรรดินิยมตะวันตก เช่น การทำสนธิสัญญาบาวริง (bowring treaty) มีการยกเลิกประเพณีที่ทำให้ชาวตะวันตกถูกคนไทย เป็นต้น

คุณลักษณะ แนวคิด:

นิทรรศการเชิดชูเกียรติสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (บ้านสมเด็จเจ้าพระยา, 2559) ^[10] ได้กล่าวถึงคุณลักษณะ แนวคิดการทำงานผ่านคุณูปการสำคัญของสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ โดยสรุปดังนี้ คือ เป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน : ผู้เน้นสันติวัฒนธรรม เป็นผู้มีปรีชาญาณ กอปรด้วยคุณธรรมที่แสดงให้เห็นถึงความ มีสันติวัฒนธรรม ดังผลงานที่ปรากฏ เช่น เป็นผู้สร้างเสถียรภาพในช่วงเปลี่ยนผ่านรัชกาล เป็นผู้ปูพื้นฐานด้านการศึกษาแก่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นยุวกษัตริย์ นำไปสู่การเป็นพระมหากษัตริย์ผู้ทรงพระปรีชาสามารถ เป็นผู้จัดระเบียบราชการและพระราชานุกิจ คิดวิธีว่าราชการในหน้าที่ของผู้สำเร็จราชการแผ่นดินขึ้น เป็นผู้รักษาเสถียรภาพของบ้านเมืองในช่วงเริ่มรัชกาล และเป็นผู้ร่วมวางแบบแผนด้านการทูตกับต่างประเทศ ในบทบาททูตสันติวัฒนธรรมและส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศสยาม กับประเทศตะวันตกด้วยวิถีทางวัฒนธรรมและการเมือง เป็นต้น นอกจากนี้สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ เป็นผู้ที่มีอัจฉริยภาพในการประสานความเป็นตะวันออกเข้ากับความเป็นตะวันตกได้อย่างเหมาะสม เปิดรับความรู้ วิทยาการใหม่ๆ กล่าวคือในขณะที่ยังรักษาวินัยวัฒนธรรมขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี ของประเทศสยาม รวมทั้งการรับภูมิปัญญาแบบอารยธรรมตะวันออก จากจีน แต่ก็เปิดรับแนวคิด วิทยาการสมัยใหม่ของตะวันตกมาผสมผสาน ทำให้คุณภาพชีวิตของคนสยามดีขึ้นและสามารถปรับตัวให้เข้ากับบริบทของสังคมโลกในยุคนั้น แสดงวิถีทางสันติวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง ในช่วงดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแผ่นดินได้เป็นผู้นำในการวางรากฐาน ความเจริญให้แก่ชาติบ้านเมือง

จากความเป็นมาและคุณูปการผ่านผลงานต่างๆ จะเห็นได้ว่า คุณลักษณะ แนวคิดที่สำคัญที่สะท้อนอัตลักษณ์ของสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) คือ เป็นผู้ที่มีลักษณะแนวคิดก้าวหน้า รักการเรียนรู้พัฒนาตนเอง มีอัจฉริยภาพ มีปรีชาญาณ มีแนวคิดการประสานความเป็นตะวันออกเข้ากับความเป็นตะวันตก ซึ่งคุณลักษณะดังกล่าวนี้สามารถประยุกต์ด้วยหลักการอุปมาอุปไมย ไปสู่การออกแบบตัวอักษรได้ในลำดับต่อไป

1.2.3 การวิจัยและงานสร้างสรรค์ที่เกี่ยวข้อง

David Airey (2011) ^[11] ได้ออกแบบตัวพิมพ์ชื่อ Blanch เป็นแบบอักษรสำหรับสร้างอัตลักษณ์ผลิตภัณฑ์ Fruita Blanch ซึ่งเป็น บริษัทที่ดำเนินกิจการโดยครอบครัวซึ่งเป็นเวลาที่ชั่วยาวคนที่ทุ่มเทให้การเพาะปลูกและการตลาดผลไม้รสหวาน รูปแบบอักษรนี้ออกแบบจากการค้นคว้ารูปแบบอักษรแบบดั้งเดิมที่ให้ความรู้สึกร่วมสมัยซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นผลิตภัณฑ์ Blanch ที่เป็นสูตรดั้งเดิมที่ปรับให้เข้ากับยุคสมัยใหม่ ชุดรูปแบบอักษรมีความเป็นสไตล์ของยุค 50 Blanch ประกอบด้วยน้ำหนักรูปแบบตัวอักษร 6 แบบ ได้แก่ Blanch condensed, Blanch condensed inline, Blanch condensed light, Blanch caps, Blanch caps inline, and Blanch caps light.

รูปที่ 1 แบบตัวพิมพ์ Blanch น้ำหนักต่างๆ ที่ออกแบบเพื่อสร้างอัตลักษณ์ผลิตภัณฑ์ Blanch

2. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นรูปแบบการวิจัยเชิงสร้างสรรค์เพื่อให้ได้มาซึ่งผลงานการออกแบบชุดตัวพิมพ์หรือฟอนต์ที่จะนำไปใช้ในการออกแบบสื่อเพื่อสื่อสารข้อมูลข่าวสารของโครงการ โดยมีกระบวนการวิจัยดังนี้

2.1 การเก็บข้อมูลและเครื่องมือ

การเก็บข้อมูลเพื่อออกแบบตัวพิมพ์ มุ่งเก็บข้อมูลเกี่ยวกับคุณลักษณะของสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) แนวความคิด ผลงานรวมทั้งที่เป็นการแสดงออกต่างๆ สำหรับใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการวิเคราะห์ สังเคราะห์ให้ได้มาซึ่งองค์ประกอบอัตลักษณ์ตัวอักษร (visual grammar) โดยศึกษาจากเอกสาร และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ

การเก็บข้อมูลเพื่อการตรวจสอบคุณภาพการใช้งานตัวพิมพ์ มุ่งเก็บข้อมูลเพื่อวิเคราะห์ผลการใช้ผลงานออกแบบในประเด็น การออกแบบที่ตอบสนองต่อความต้องการของโครงการ โดยใช้วิธีการประชุมกลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่ประกอบด้วย ตัวแทนผู้รับผิดชอบโครงการ นักวิชาการ และนักการสื่อสาร เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการตรวจสอบคุณภาพการแสดงผลของตัวพิมพ์และคุณภาพการรองรับระบบโปรแกรมคอมพิวเตอร์ โดยใช้แบบสำรวจสอบถามกลุ่มตัวอย่างจากประชากรที่ทดลองใช้ตัวพิมพ์ 130 ราย และเลือกกลุ่มตัวอย่าง 100 ราย (กำหนดตามการประมาณขนาดกลุ่มประชากรตัวอย่างของ Krejcie และ Morgan) เพื่อทำแบบสอบถามมาตราส่วนประเมินค่า 5 ระดับ

2.2 การออกแบบและการตรวจสอบผลงานออกแบบ

ขั้นตอนการออกแบบตัวพิมพ์ : หลังจากสังเคราะห์คุณลักษณะ แนวคิดของสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) จนได้ข้อสรุปที่ชัดเจนแล้ว กระบวนการนำแนวคิดไปสู่ขั้นตอนการออกแบบได้ใช้วิธีการวิเคราะห์ด้วยหลักการอุปมาอุปไมย (interpretation of visual metaphor) เพื่อที่จะแปรแนวความคิด (concept) ที่เป็นนามธรรมไปสู่องค์ประกอบทางทัศนศิลป์ที่สามารถพัฒนาให้เกิดรูปแบบของอักษรไทยและละติน ตั้งแต่แบบร่าง ต้นแบบเวกเตอร์กระทั่งขั้นตอนการจัดทำโปรแกรมฟอนต์ กระบวนการดังกล่าว มีการนำเสนอในการประชุมกลุ่ม (focus group) เพื่อระดมข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ แล้วนำไปสู่ขั้นตอนการแก้ไขให้ได้ผลงานออกแบบที่มีความสมบูรณ์

ขั้นตอนการตรวจสอบคุณภาพการใช้งานของชุดตัวพิมพ์ : หลังจากที่ตัวพิมพ์ออกแบบจัดทำโปรแกรมเสร็จสมบูรณ์ได้มีการเผยแพร่ให้สาธารณชนใช้งาน จากนั้นได้มีการทำแบบสอบถามออนไลน์ จำนวน 100 ฉบับ เพื่อสอบถามในประเด็นดังต่อไปนี้ คือ ความเห็นต่อรูปแบบตัวพิมพ์ศรีสุริยวงศ์ ความเห็นต่อการใช้งานตัวพิมพ์ศรีสุริยวงศ์ และคำถามปลายเปิดที่ให้ผู้ใช้งานแสดงความคิดเห็น มุมมองอื่นๆ ต่อผลงานออกแบบ ข้อมูลจากการสำรวจได้มีการนำเสนอในรูปแบบสถิติพรรณนา (descriptive statistics)

2.3 การนำเสนอผลการวิจัย

ผลการวิจัยประกอบด้วย (1) ผลงานออกแบบชุดตัวพิมพ์ชื่อ ศรีสุริยวงศ์ (Srisuey Wongse) 2 น้ำหนัก 3 รูปแบบ ได้แก่ ตัวพิมพ์พื้นฐาน (Regular) ตัวพิมพ์เอียง (Italic) และตัวพิมพ์หนา (Bold) และ (2) ผลการตรวจสอบคุณภาพการใช้งานของชุดตัวพิมพ์ โดยนำเสนอในรูปแบบสถิติพรรณนา

3. ผลการวิจัย

3.1 ผลการออกแบบตัวพิมพ์อัตลักษณ์สำหรับโครงการ 150 ปี ศรีสุริยวงศ์

การออกแบบตัวพิมพ์อัตลักษณ์สำหรับโครงการ 150 ปี ศรีสุริยวงศ์ ได้พัฒนาแบบอักษรขึ้นจากคุณลักษณะ แนวคิดที่สำคัญที่สะท้อนอัตลักษณ์ของสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) คือ เป็นบุคคลที่มีแนวคิดก้าวหน้า บุคลิกสง่างาม มีลักษณะการประสานความเป็นตะวันออกเข้ากับความเป็นตะวันตก โดยคุณลักษณะดังกล่าวนี้ได้พัฒนาให้เป็นองค์ประกอบอัตลักษณ์ตัวอักษรด้วยหลักการอุปมาอุปไมย ในชื่อตัวพิมพ์ ศรีสุริยวงศ์ (Srisuryongse) ซึ่งได้ผลการออกแบบดังนี้

3.1.1 องค์ประกอบอัตลักษณ์ตัวอักษร

องค์ประกอบอัตลักษณ์ตัวอักษรทั้งไทยและละติน หรือเรียกว่าอีกอย่างหนึ่งว่า Visual Gramma หมายถึงชิ้นส่วนที่ใช้ประกอบกันขึ้นเป็นพยัญชนะต่างๆ เช่น ส่วนหัวอักษร เส้นตั้ง เส้นนอน ปลายหาง เป็นต้น ซึ่งผลการออกแบบขององค์ประกอบอัตลักษณ์ตัวพิมพ์ศรีสุริยวงศ์ ได้รูปแบบดังนี้

รูปที่ 2 รูปแบบองค์ประกอบอัตลักษณ์ตัวพิมพ์ศรีสุริยวงศ์

3.1.2 รูปแบบเอกลักษณ์ของตัวอักษร

เอกลักษณ์ของตัวพิมพ์ศรีสุริยวงศ์ พบว่าปลายเส้นอักษรออกแบบให้มีลักษณะกึ่งมีฐาน (serif) ตามรูปแบบอักษรละตินซึ่งเป็นมิติที่อุปมาอุปไมยถึง การผสมกันระหว่างแนวคิดแบบตะวันออกและตะวันตก ตามแนวคิดของสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค)

รูปที่ 3 รูปแบบอักษรที่เป็นเอกลักษณ์ตัวพิมพ์ศรีสุริยวงศ์

3.1.3 รูปแบบตัวพิมพ์ไทย

ตัวพิมพ์ศรีสุริยวงศ์ สำหรับพิมพ์ไทยประกอบด้วย 2 หน้าหนัก 3 รูปแบบ ได้แก่ ตัวพิมพ์พื้นฐาน (Regular) ตัวพิมพ์เอียง (Italic) และตัวพิมพ์หนา (Bold)

3.1.7 การทดลองใช้ผลงานตัวพิมพ์

SRI SURY WONGSE Typeface
Designed by VISIT KOTMAI © 2018

SOMDEJCHOWPHY
สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์
อัฐศก

Somdejchowphyasrisurywon
สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์

In 834 the undisputed sovereignty of the kingdom
สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์

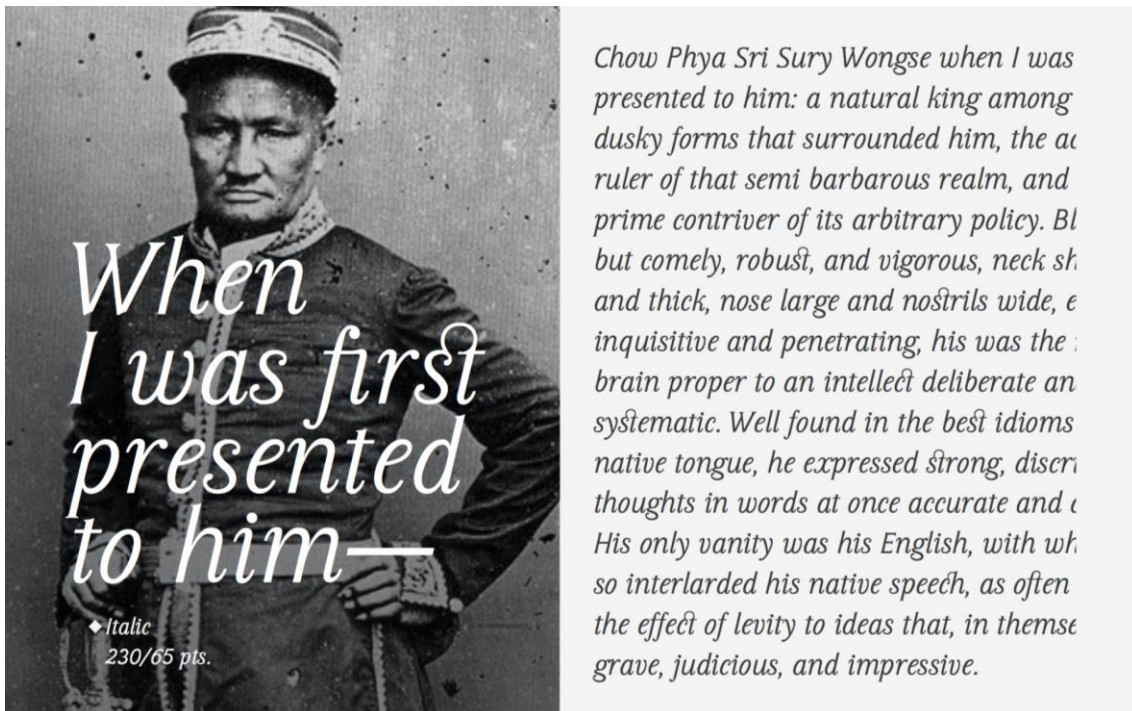
รูปที่ 8 การจัดระยะช่องไฟและขนาดของอักษรแบบต่างๆ ของตัวพิมพ์ศรีสุริยวงศ์

**วัฒนธรรม
 ขนบธรรมเนียม
 จารีตประเพณี
 ของประเทศ
 สยาม**

◆ Regular
 200/55 pts.

ผู้นำการวางรากฐานความเจริญแก่สยาม สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ เป็นอัจฉริยภาพในการประสานความเป็นตะวันตกกับความเป็นตะวันออกได้อย่างเหมาะสม กว ในขณะที่ยังรักษาวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมจารีตประเพณี ของประเทศสยาม รวมทั้งแก้ปัญหาแบบอารยธรรมตะวันออก จากจักรวรรดิ รับแนวคิด วิทยาการสมัยใหม่ของตะวันตก ผสาน ทำให้คุณภาพชีวิตของคนสยามดีขึ้น สามารถปรับตัวให้เข้ากับบริบทของสังคมโลก แสดงวิถีทางสันติวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง ดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแผ่นดินได้เป็น ในการวางรากฐาน ความเจริญให้แก่ชาติ

รูปที่ 9 การจัดระยะช่องไฟและขนาดของตัวพิมพ์ศรีสุริยวงศ์ น้หนักพื้นฐาน (Regular) อักษรไทย

รูปที่ 10 การจัดระยะช่องไฟและขนาดของตัวพิมพ์ศรีสุริยวงศ์ รูปแบบเอียง (Italic) อักษรละติน

3.2 ผลการตรวจสอบคุณภาพการใช้งานของชุดตัวพิมพ์

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 79 และเพศหญิงร้อยละ 21 ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 20-30 ปี รองลงมาอายุระหว่าง 31-40 ปี และอายุ 41 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 43.4, 37.4 และ 19.2 ตามลำดับ ซึ่งส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเป็นนักออกแบบ รองลงมาคือ ผู้ประกอบการด้านการออกแบบ และนักศึกษา คิดเป็นร้อยละ 39.0, 18.0 และ 8.0 รายละเอียดดังตาราง 1

ตาราง 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม (n=100)

	ข้อมูล	ร้อยละ
เพศ		
	ชาย	79.0
	หญิง	21.0
	รวม	100
อายุ		
	20-30 ปี	43.4
	31-40 ปี	37.4
	41 ปีขึ้นไป	19.2
	รวม	100
อาชีพ		
	นักออกแบบ	39.0
	ผู้ประกอบการด้านออกแบบ	18.0

ข้อมูล	ร้อยละ
นักศึกษา	8.0
ผู้สอนด้านการออกแบบ	6.0
ครู	4.0
ผู้ใช้งานทั่วไป ฯลฯ	15.0
รวม	100

สำหรับผลการสอบถามความคิดเห็นที่มีต่อรูปแบบตัวพิมพ์ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่า ตัวพิมพ์ศรีสุริยวงศ์ออกแบบให้ สะท้อนบุคลิกที่เรียบง่าย ทันสมัย ให้อัตลักษณ์ที่เป็นไทยถึงสากล ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.44$) โดยร้อยละ 51 มีความคิดเห็นอยู่ในระดับ มากที่สุด รองลงมาร้อยละ 40 เห็นว่าอยู่ในระดับมาก และร้อยละ 7 มีความคิดเห็นในระดับปานกลาง นอกจากนี้ยังเห็นว่า ตัวพิมพ์ศรี สุริยวงศ์ออกแบบให้สามารถใช้งานได้ทั้งแบบอักษรพาดหัว (display) และอักษรสำหรับเนื้อหา (body text) อยู่ในระดับมากเช่นกัน ($\bar{X} = 3.83$) โดยร้อยละ 33 เห็นว่าอยู่ในระดับมาก ขณะที่ร้อยละ 30 เห็นว่าอยู่ในระดับมากที่สุด และร้อยละ 27 เห็นว่าอยู่ในระดับ ปานกลาง สำหรับความสามารถของตัวพิมพ์ศรีสุริยวงศ์นั้น ส่วนใหญ่เห็นว่าสามารถปรับใช้ได้กับลักษณะเนื้อหาของข้อมูลที่ หลากหลาย ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.48$) ซึ่งร้อยละ 31 มีความคิดเห็นในระดับมากและระดับปานกลางเท่ากัน นอกจากนี้ผู้ตอบ แบบสอบถามมีความพึงพอใจในมาตรฐานการใช้งานกับระบบปฏิบัติการและคุณภาพอื่นๆ ของตัวพิมพ์ศรีสุริยวงศ์ ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.52$) โดยส่วนใหญ่ร้อยละ 62 มีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด รองลงมาร้อยละ 30 พึงพอใจในระดับมาก และร้อยละ 7 พึงพอใจในระดับน้อย ทั้งนี้ในภาพรวมของความคิดเห็นที่มีต่อรูปแบบฟอนต์อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.08$) รายละเอียดดังตาราง 2

ตาราง 2 ผลการสอบถามระดับความคิดเห็นต่อรูปแบบฟอนต์ศรีสุริยวงศ์ (n=100)

รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย ระดับความ คิดเห็น	ระดับความคิดเห็นต่อรูปแบบฟอนต์					
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	ไม่ตอบ
1. ฟอนต์ศรีสุริยวงศ์ออกแบบให้ สะท้อนบุคลิกที่เรียบง่าย ทันสมัย ให้ อัตลักษณ์ที่เป็นไทยถึงสากล	4.44 (มาก)	51 51.0%	40 40.0%	7 7.0%	-	-	2 2.0%
2. ฟอนต์ศรีสุริยวงศ์ออกแบบให้ สามารถใช้งานได้ทั้งแบบอักษรพาดหัว (Display) และอักษรสำหรับเนื้อหา (Body text)”	3.83 (มาก)	30 30.0%	33 33.0%	27 27.0%	8 8.0%	1 1.0%	1 1.0%
3. ฟอนต์ศรีสุริยวงศ์ สามารถปรับใช้ได้ กับ ลักษณะ เนื้อหา ของ ข้อมูล ที่ หลากหลาย (พูดให้ง่ายว่าบุคลิกของ ฟอนต์ไม่จำเพาะจนเกินไป)	3.48 (ปานกลาง)	19 19.0%	31 31.0%	31 31.0%	15 15.0%	3 3.0%	1 1.0%
4. ทำนพอใจในมาตรฐานการใช้งานกับ ระบบปฏิบัติการและคุณภาพอื่นๆ ของ ฟอนต์ศรีสุริยวงศ์	4.52 (มากที่สุด)	62 62.0%	30 30.0%	7 7.0%	1 0.47%	-	-

รวม	4.08 (มาก)	-	-	-	-	-	-
-----	---------------	---	---	---	---	---	---

นอกจากนี้ยังมีคำถามปลายเปิด เพื่อให้ผู้ใช้แสวงความคิดเห็น และมีความเห็นโดยสรุป เช่น “เป็น Thai Typeface ที่ดีที่สุดของปี เมื่อเทียบกับ Thai Typeface อื่นๆ ที่ปล่อยออกมาในช่วงปีเดียวกัน ในด้านของการออกแบบ Contour (เทียบกับตัวพิมพ์ไทยตัวอื่นๆ ที่ได้พบเห็นในช่วงปีที่ผ่านมา ทั้งที่ขายและฟรี, ฟรีมาพร้อมกับระบบปฏิบัติการ, ตัวพิมพ์ขององค์กรต่างๆ ความสวยงามละความเรียบร้อยประณีตของรูปร่างโครงสร้าง ส่วนด้านโปรแกรมชุดคำสั่งผู้ใช้อย่างไม่พบข้อบกพร่องในการแสดงผล” หรือ “พอนต์สวยคลาสสิก ที่ชอบมากที่สุดคือ ligature” อีกทั้งยังมีข้อเสนอแนะ เช่น “ในส่วนของสระ - ที่มีขีดใกล้จุดกึ่งกลางระหว่างผู้ออกแบบและผู้ใช้งานบ่อยครั้ง จึงขออนุญาตแนะนำการปรับแก้สระ - ในส่วนของการพัฒนาพอนต์ศรีสุริยวงศ์เวอร์ชันถัดไป” เป็นต้น

4. สรุปผลและอภิปรายผล

การออกแบบตัวพิมพ์อัตลักษณ์สำหรับโครงการ 150 ปี ศรีสุริยวงศ์ ผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน ในชื่อตัวพิมพ์ ศรีสุริยวงศ์ (Sri Sury Wongse Typeface) ประกอบด้วย 3 น้ำหนัก ได้แก่ Regular, Italic, Bold เป็นการออกแบบจากปัญหาที่โครงการจำเป็นต้องมีภาพลักษณ์ที่เป็นรูปธรรม หรือ Event Identity เพื่อต้องการให้เกิดการจดจำและตระหนักรู้ของกลุ่มเป้าหมายของโครงการ ซึ่งลักษณะของโครงการจะมีการจัดต่อเนื่องในทุกๆ ปี ดังนั้นกลยุทธ์การสื่อสารโครงการจึงเป็นสิ่งที่นักออกแบบให้ความสำคัญ ตัวพิมพ์ศรีสุริยวงศ์จึงได้รับการออกแบบขึ้นมาเพื่อรองรับปัญหาดังกล่าว และร่วมใช้งานกับการออกแบบตราสัญลักษณ์ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อสภาพแวดล้อม และสื่อดิจิทัล เป็นต้น ผลงานออกแบบตัวพิมพ์ศรีสุริยวงศ์ ออกแบบให้สะท้อนบุคลิกลักษณะ แนวคิดการทำงานของสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ซึ่งมีบุคลิกของบุคคลที่มีแนวคิดก้าวหน้า สง่างาม โดยการทำงานได้มีความพยายามประสานวัฒนธรรมความเป็นตะวันออกเข้ากับความเป็นตะวันตกเพื่อกุโลบายให้คนต่างวัฒนธรรมยอมรับนับถือคนไทย ดังนั้นผลงานออกแบบจึงนำเสนอรูปแบบที่มีความผสมผสานระหว่างอักษรละตินดั้งเดิมที่มีฐานหรือมีเชิง ลดรูปอักษรไทยให้โครงสร้างรับกับโครงสร้างอักษรละติน เช่น การลดรูปของหัวกลมตามแบบอักษรไทยดั้งเดิมลง กำหนดรูปแบบให้มีอารมณ์ความรู้สึกระหว่างความเก่าและแบบใหม่ที่ท้าทาย โดยการอุปมาอุปไมยจากแนวคิดของสมเด็จพระยา ที่พยายามจะดำรงสถานะความเป็นชาติไทย รักษาคุณภาพความเป็นชาติแต่ไม่ละทิ้งกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก เป็นผลให้สยามในยุคนั้นรอดปลอดภัยจากการรุกรานของชาติตะวันตก หลักการออกแบบตัวพิมพ์เพื่อตอบโจทย์ของโครงการนี้สอดคล้องกับแนวทางการออกแบบเพื่อแก้ปัญหาของ David Airey (2011) ที่ได้ออกแบบชุดตัวพิมพ์ Blanch สำหรับสร้างอัตลักษณ์ผลิตภัณฑ์น้ำผลไม้ตรา Fruita Blanch ซึ่งเป็นมีความเป็นมาในอดีตที่ยาวนานถึงสี่ ชั่วอายุคน โดยนักออกแบบได้ใช้ทุนทางอดีตดังกล่าวเป็นจุดเด่นสำคัญในการพัฒนารูปแบบอักษรที่สะท้อนรูปแบบอักษรแบบดั้งเดิมขณะเดียวกันก็ให้ความรู้สึกร่วมสมัย เป็นตัวแทนความหมายแสดงให้เห็นถึงความเป็นผลิตภัณฑ์ Blanch ที่เป็นสูตรดั้งเดิมแต่ดำรงสถานะเข้ากันได้ดีในฐานะผลิตภัณฑ์สมัยใหม่

ผลงานออกแบบ เมื่อได้มีการทดสอบการใช้งานโดยผู้ใช้ตัวพิมพ์พบว่า ตัวพิมพ์ศรีสุริยวงศ์เหมาะสำหรับการใช้งานเป็นอักษรหัวเรื่อง (display type) ที่มีบุคลิกไทยร่วมสมัย และสง่างาม ทั้งการใช้ในการออกแบบสื่อสิ่งพิมพ์และดิจิทัล ซึ่งก็เป็นไปตามวัตถุประสงค์หลักของการออกแบบตัวพิมพ์ที่ได้กำหนดหน้าที่หลักของตัวพิมพ์ชุดดังกล่าวไว้ สำหรับเป็นหัวเรื่องหรือตัวโป่ง แต่หากจะใช้เป็นอักษรสำหรับแสดงเนื้อความ (body text) ก็อาจจะใช้ได้ในการใช้งานออกแบบนั้นมิใช่ข้อความไม่มากนัก อย่างไรก็ตามการออกแบบตัวเลือกเสริมที่เป็นอักษรพิเศษ (ligature) ทำให้ตัวพิมพ์ได้รับการแก้ปัญหาเรื่องช่องไฟสำหรับอักษรบางคู่ นอกจากนี้ยังทำให้เกิดความพึงพอใจกับผู้ใช้ตัวพิมพ์อีกด้วย

5. กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณมหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา คณะอนุกรรมการด้านการประชาสัมพันธ์โครงการเสนอชื่อสมเด็จพระ

เจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) เป็นบุคคลสำคัญของโลก สำนักประชาสัมพันธ์มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ที่ได้ไว้วางใจและมอบหมายให้เป็นผู้ออกแบบตัวพิมพ์ชุดดังกล่าว

6. เอกสารอ้างอิง

- [4] สุเมธ ชาติเจริญสวัสดิ์ และคณะ [แปล]. 2014, “เปลี่ยนเลียนแบบ เป็นแบบเรียน (Stop Stealing Sheep & find out how type works)” คัดสรรดีมาก
- [5] สุมิตรา ศรีวิบูลย์, 2547, “การออกแบบอัตลักษณ์” กรุงเทพมหานคร: คอร์ฟิงค์ชั่น, 2547.
- [6] ชวณัฐ สุวรรณ และคณะ, 2014, “บันทึกบรรยาย ๑๐๑010” คัดสรรดีมาก
- [8] ปิยนถ นิโครธา, 2513, “บทบาทของเสนาบดีแห่งตระกูลบุนนาคในการปกครองประเทศสยามตั้งแต่รัชกาลที่ 1 ถึงต้นรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2325 - พ.ศ. 2416)” กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 181 – 199.
- [9] ปิยนถ บุนนาค, 2558, “แบบอย่างบุคคลผู้ทำคุณประโยชน์แก่แผ่นดินในประวัติศาสตร์ไทยสมัยการปรับตัวเข้าสู่ยุคใหม่ของสยาม: พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค)” มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา, 10.
- [10] บ้านสมเด็จเจ้าพระยา มหาวิทยาลัยราชภัฏ. 2559. นิทรรศการเชิดชูเกียรติสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์. 17-19 มกราคม 2559.
- [1] Budelmann Kevin and Other, 2013, “Brand Identity Essential Elements: 100 principles for designing logo and building brands”, Lockport Publisher, Inc. Massachusetts. 48.
- [2] Merriam-Webster, Inc., 2017,. Dictionary. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/typeface> [June 15, 2017]
- [3] Alex, Rolek, 2013,. “Brand identity: Typography”, <http://blog.brandistyle.com/brand-management-blog/brand-identity--typography/> [June 15, 2017]
- [7] Clarke, Jamie, 2016, “How to create your own font: 18 top” tips.<http://www.creativebloq.com/typography/design-your-own-typeface-8133919> [June 15, 2017]
- [11] Airey, David, 2011, “Blanch font family” <http://www.davidairey.com/blanch-font-family/> [June 20, 2017]